

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE**

**TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT**

**VALENȚE UNIVERSALE ÎN OPERA
SFÂNTULUI DIONISIE EXIGUUL
ÎN LUMINA NOILOR CERCETĂRI**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PR. PROF. UNIV. DR. NECHITA RUNCAN

STUDENT – DOCTORAND:

ACHIM C. CONSTANTIN COSMIN

CONSTANȚA

2017

**VALENȚE UNIVERSALE ÎN OPERA
SFÂNTULUI DIONISIE EXIGUUL
ÎN LUMINA NOILOR CERCETĂRI**

CUPRINS

Introducere.....	5
Capitolul I - Retrospectivă istoriografică privind originea scythică a Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul.....	18
I.1. Repere istoriografice universale cu privire la personalitatea Sfântului Dionisie Exiguul.....	18
I. 2. Portretul moral și intelectual zugrăvit în istoriografia românească.....	27
I. 3. Controverse cu privire la identitatea Sfântului Dionisie.....	34
 Capitolul al II-lea – Sfântul Dionisie Exiguul – personalitate polivalentă a Bisericii creștine.....	49
II. 1. Cultură și civilizație creștină în locul de origine a Sfântului Dionisie Exiguul – Scythia Minor.....	50
II. 2. Coordonate bibliografice ale Sfântului Dionisie Exiguul.....	74
II. 3. Traseul spiritual, teologic și cultural.....	83
 Capitolul al III-lea - Valențe universale în opera Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul.....	95
III. 1. Prefețe la traduceri personale ale unor lucrări dogmatice și pastorale.....	97
III. 2. Scrieri aghiografice și biografii, însoțite de prefețe.....	106
III. 3. Opera canonică și importanța actuală a acesteia.....	112
III. 4. O evaluare canonică a contribuțiilor Sfântului Dionisie Exiguul la dezvoltarea Dreptului bisericesc.....	122
III. 5. Adevăruri de credință cu valoare universală în opera Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul.....	134
 Capitolul al IV-lea – Dionisie Exiguul – Părintele „erei creștine”	141
IV. 1. Precizări cu privire la calculul calendaristic și pascal.....	141
IV. 2. Contribuții privind ciclul pascal dionisian.....	153
IV. 3. Scrieri de comput pascal și de cronologie creștină.....	167
 Capitolul al V-lea – Actualitatea Sfântului Dionisie Exiguul pentru teologia ortodoxă contemporană.....	188

V. 1. Precizări privind canonizarea Sfântului Dionisie Exiguul.....	188
V. 2. Importanța contribuției Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul la viața Bisericii.....	201
V. 3. Calendarul și actualitatea acestuia în viața Bisericii.....	205

Capitolul al VI-lea – *Locașuri de cult închinare*

<i>Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul în spațiul românesc.....</i>	212
--	------------

VI. 1. Mănăstirea Sfântul Dionisie Exiguul (cel Mic) și Sfântul Efrem cel Nou.....	212
VI. 2. Biserica Sfânta Treime Tei- Sfântul Dionisie Exiguul.....	231
VI. 3. Schitul „Sfântul Dionisie Exiguul” – Bucova.....	233
VI. 4. Biserica Sfântul Vasile cel Mare - Sfântul Dionisie Exiguul – Galați.....	235
VI. 5. Cinstirea Sfântului Dionisie Exiguul în diaspora.....	239

Concluzii.....	241
-----------------------	------------

Bibliografie selectivă.....	245
------------------------------------	------------

Anexe.....	261
-------------------	------------

REZUMAT

Fiecare popor păstrează ca valențe un tezaur de neprețuit acele personalități creatoare, puternice, de primă ordine, care au îmbogățit zestrea culturii naționale. Cu atât mai mult, pentru un popor, prin excelență creștin ortodox, aceste valori depășesc, în importanță, caracterul unui aport la progresul cultural universal. Dacă aceste valențe sunt promovate de oameni duhovnicești, aceștia împlinesc, prin creațiile lor, menirea omului de a slăvi pe Dumnezeu. Aceste personalități pot fi considerate, pe bună dreptate, desăvârșitorii formării noastre național- spirituale.

Într-un jurnal de călătorie, autorul francez Gustave Le Cler nota: *„Trebuie să fi avut Dumnezeu vreun plan ascuns asupra acestui popor, pe care puterile occidentale l-au regăsit la marginea Dunării și pe care l-au adoptat ca pe Moise fiica lui Faraon”*.

Acest popor ales de Dumnezeu a odrăslit personalități de valoare care nu pot fi menționate fugitiv sau în treacăt. O astfel de personalitate care a dovedit în viața sa credință, știință, jertfelnicie și cea mai mare înălțare către Dumnezeu în fața căreia ne plecăm genunchii cu smerenie este Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul.

Viața Sfântului Dionisie Exiguul a fost călăuzită de trei mari virtuți: credința ortodoxă, păstrată cu sfințenie până la sfârșitul vieții, smerenia inimii sale și dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele.

Prin viața dăruită în totalitate lui Hristos, a militat pentru o ecumenicitate care să păstreze unitatea dogmatică, canonică și cultică în întreaga creștinătate. Prin călătoriile, contactele, șederea de lungă durată și întemeierea de mănăstiri, prin lucrările scrise, prin traducerea unor canoane și redactarea colecțiilor canonice, Dionisie Exiguul a legat între ele trei continente: Europa, Asia și Africa, depășind influențele regionale, ale administrației civile sau ale culturii greco-romane. Mai mult, el a semănat pretutindeni buna sămânță a înțelegerii și a întraajutorării frățești. Prin operele sale practice și teologice, el a creat conștiința unității europene așa de grav primejduită și continuu amenințată de invazii. Ceea ce face deosebit de prețioasă lucrarea ecumenică a lui Dionisie Exiguul este spiritul lui profund misionar, care se manifestă peste tot unde se găsește. Fiind om de vocație, plin de dinamism, acesta a imprimat un foc viu, nestins ecumenismului creștin. Pentru el, trăsătura fundamentală a acestuia era apărarea sau promovarea neobosită a credinței ortodoxe și a cercetării științifice în legătură cu aceasta.

Scrierile teologice, operele personale sau traduceri, sunt, în cea mai mare parte, apologii minuțios puse la punct și construite științific până în cele mai mici amănunte împotriva ereziilor.

Hristologia și eclesiologia constituie pietre de temelie pentru ecumenismul canonistului de origine „scitică” (dobrogeană). Unitatea Bisericii, unitatea tuturor creștinilor, dar mai ales unirea Bisericilor nu este posibilă decât în condițiile unei înțelegeri adecvate a canoanelor. Biografia și cercetătorii operei sale au remarcat că, fără îndoială, una dintre cele mai importante lucrări ale lui Dionisie a fost *traducerea canoanelor grecești*, începând cu cele apostolice până la cele calcedoniene (451). Orator desăvârșit și interpret strălucit al Scripturii, Dionisie a păstrat votul tăcerii toată viața. O viață sfântă a unui savant ilustru, l-a determinat pe Cassiodor, colegul său de catedră, să-i invoce numele în fața lui Dumnezeu, după adormirea sa în Domnul. Aceste daruri l-au hărăzit, în timpul vieții, unei munci științifice benedictiene și în domeniul dreptului bisericesc.

Prin Dionisie Exiguul, zestrea canonică a Bisericii primelor cinci secole a fost transmisă Evului Mediu apusean în special și, culturii europene, în general. Cultura europeană își are începuturile și dezvoltarea în ideologia canoanelor stabilite de Părinții bisericești, în reuniunile sinodale de la Niceea din anul 325 și până în secolul al VIII-lea. Bun cunoscător al astronomiei, el a întemeiat *era creștină*, (*dionisiană*, după numele său), în locul erei păgâne, începând calendarul și numărarea anilor de la întruparea Domnului nostru Iisus Hristos și nu de la împăratul Dioclețian cum fusese până atunci. A scris, în acest scop, două lucrări remarcabile: „*Carte despre Sfintele Paști*” și „*Argumente Pascale*”. Era creștină stabilită (în anul 525) de Dionisie cel Smerit a intrat în vigoare la Roma în anul 527, iar până la începutul mileniului al doilea a fost adoptată în toată lumea creștină.

Ca părinte bisericesc și scriitor de seamă, el a transmis, dar în același timp a și creat o teologie ortodoxă autentică. Meritul său incontestabil constă, în primul rând, în traducerea în limba latină a unor opere teologice fundamentale ale patristicii grecești, cerute de anumite evenimente sau persoane contemporane lui. În *Prefețele* sale, el prezintă nu numai conținutul pieselor teologice pe care le traduce, dar și reformulează în limbaj propriu unele învățături dogmatice.

Venerabilul teolog daco-roman a mai scris și un florilegiu de texte patristice dogmatice, extrase de la mai mulți Sfinți Părinți din Răsărit, Apus și Africa, intitulat „*Exempla Sanctorum Patrum*”. Prin originea și formarea sa daco-romană și prin scrierile și traduceri sale din greacă în latină, Dionisie „*a întins o adevărată punte de legătură între Răsărit și Apus, punând într-un contact mai aproape cele două romanități creștine*”.

Pentru sfințenia vieții lui, pentru gândirea și scrierile sale profund ortodoxe, Cuviosul Dionisie cel Mic, numit „*Romanul*”, este cinstit atât în Răsărit cât și în Apus, ca un călugăr desăvârșit, filolog și ctitor al *erei creștine*, ascet și teolog de renume. Așa cum am amintit deja, trei mari virtuți au împodobit viața sa: credința ortodoxă, smerenia inimii și dragostea față de Dumnezeu și oameni, calități specifice întregului popor român de-a lungul veacurilor. Săvârșindu-și călătoria acestei vieți, Cuviosul Dionisie cel Smerit și-a dat sufletul cu pace în mâna Domnului Hristos în anul 545, fiind numărat în ceata Cuvioșilor Părinți.

Teza de doctorat *Valențe universale în opera Sfântului Dionisie Exiguul în lumina noilor cercetări* își propune să prezinte într-o formă succintă și sintetică personalitatea patristică și ecumenică a Sfântului Dionisie Exiguul, evidențiind originalitatea Sfântului Dionisie Exiguus pe care a dovedit-o în traducerea și redactarea Colecțiilor canonice, lucrări care au rămas până astăzi izvoare fundamentale ale dreptului bisericesc apusean, dar și părintele „erei noastre”, indisociabil raportată la actul istoric al mântuirii neamului omenesc, adică Întruparea Mântuitorului Hristos.

Lucrarea de față își propune să aducă unele precizări, pornind de la o analiză mai profundă a izvoarelor directe și a celor indirecte, ca și a ultimelor teze sau ipoteze elaborate privind originea lui Dionisie și a biografiei acestuia.

Cu toate că a jucat un rol foarte important în istoria civilizației creștine apusene și răsăritene, studiile asupra lui Dionisie Exiguul nu sunt foarte numeroase. Acest lucru m-a determinat să abordez acest subiect, din perspectiva a șase direcții majore: istoriografia privind originea scythică a Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul, personalitatea Sfântului Dionisie, Dionisie-scriitor, traducător, canonist, teolog, Dionisie Exiguul – părintele „erei creștine”, actualitatea Sfântului Dionisie Exiguul pentru teologia ortodoxă contemporană, precum și cercetarea unor locașuri de cult închinare Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul în spațiul românesc.

În elaborarea acestei cercetări, am utilizat o serie de surse patristice, care au scos la lumină atât chipul marelui autor patristic străromân, cât și dimensiunile variatei opere ale acestuia. Dintre aceste surse, mă voi opri în mod deosebit asupra Colecției de volume în limba latină adunate de preotul și editorul catolic francez Jean Paul Migne, cunoscute sub numele de *Patrologiae Cursus Completus, Series Latinae*, ce conține traduceri originale ale unor autori patristici. *Patrologia Latina* se numără printre marile contribuții din secolul al XIX-lea aduse studiului patristic. Prin intermediul colecțiilor lui Migne avea să se realizeze primul contact al multor teologi cu textele originale ale Părinților și Scriitorilor Bisericești.

Prima mărturie patristică despre originea Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul o aflăm de la *Marcus Aurelius Cassiodorus*, primul ministru al regelui goților din Italia, Teodoric. Din portretul biografic pe care i-l schițează în opera *De institutione divinarum litterarum*, cap. 23, regăsită în J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, Paris, 1865, col. 1137 B C, aflăm următoarele: „*Fuit enim nostris temporibus et Dionysius monachus, Scythia natione, sed moribus omnino Romanus...*”. Din afirmația lui Cassiodor aflăm că Sfântul Dionisie era scit de neam, lucru necontestat de cea mai mare parte a istoricilor. Aprecierile eruditului Cassiodor cu privire la monahul carturar dobrogean Dionisie Exiguus sunt de mare importanță deoarece pun în adevărată lumină personalitatea acestuia.

O altă mărturie cu privire la originea Sfântului Dionisie o aflăm într-o prefață de-a sa când a tradus din grecește în latinește două epistole scrise de Sfântul Chiril al Alexandriei adresate Episcopului Succesus. Informațiile ce ni le oferă sunt foarte valoroase în demersul de întregire a portretului său biografic. Iată un scurt fragment din această epistolă: „*Dionisie Exiguul, către preacinstiții și preaiubiții frați Ioan și Leontie.*

Pentru necunoscători poate părea ceva nou că Sciția, care se dovedește a fi înspăimântătoare deopotrivă prin geruri ca și prin barbari, a crescut întotdeauna bărbați plini de ardoare și minunați prin bunătatea moravurilor. Noi știm că este așa nu numai din cunoașterea locurilor unde ne-am născut ci și din experiența vieții trăite pe acele meleaguri”.

O altă mărturie o reprezintă tot o prefață de-a sa la traducerea în latină a Epistolei Sinodale a Episcopului Chiril. În fragmentul prezentat mai jos Sfântul Cuvios își prezintă elogiile adresate Episcopului Petru: „*Dionisie Exiguul, către Preafericitul stăpân, părintele episcop Petru.*

Nu uit binefacerile voastre, Preacinstite Părinte și strălucită podoabă a ierarhilor lui Hristos, și, având întotdeauna în fața ochilor minții sfintele strădanii cheltuite cu mine pentru a mă îndruma când eram mic – care nu vor putea fi uitate nicăieri și niciodată – vreau la rândul-mi să vă aduc mulțumirile mele, deși știu că eu nu le pot arăta pe măsura trebuitoare. Dar fiindcă adesea se săvârșește, cu dorința ceea ce se pare că lipsește faptei, nu încetez să arăt, cu râvna care pot, dorul pe care-l port în suflet întotdeauna după Sfinția Voastră”.

Aceste traduceri sunt regăsite tot în colecția lui J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, vol. LXVII, Paris, 1865, col. 9 D–11 A.

De asemenea, traducерile făcute de Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul se regăsesc în aceeași colecție, J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, vol. LXVII, Paris, 1865 precum și în *Corpus Christianorum*, seria latină, LXXXV, „Scriptores Illyrici Minores”,

Turnholti, Brepols, 1972 și *Corpus Scriptorum Ecclesiarum Latinorum*, tom XXXV, *Collectio Avellana* (*Epistulae imperatorum, pontificum, aliorum, inde ab a. CCCLXVII usque ad a. DLIII datae. Aullana quae dicitur collectio*), cu comentarii, note critice și indicații adăugate de Otto Günter, Pragae-Vindobonae-Lipsiae, 1895 et 1898;

Printre cercetătorii care au abordat acest subiect în decursul timpului se numără și Charles Munier care apreciază că „ținând cont de raritatea documentelor privitoare la călugărul scit, nu se poate scrie mai mult decât a făcut-o de curând d-na J. Rambaud-Buhot în articolul său consacrat lui Dionisie cel Mic”.

De asemenea, scriitorul W. M. Peitz a scris volumul *Dionysius Exiguus-Studien. Neue Wege der philologischen und historischen. Text und Quellenkritik*, „Arbeiten zur Kirchengeschichte”, Berlin, 1960, publicat după trecerea la cele veșnice a autorului, prin grija lui M. H. Foerster, care reunește ultimele cercetări ale lui P. Peitz, care avea în intenție să pregătească o lucrare monumentală în șase volume dedicată lui Dionisie cel Mic. Cu toate că grandiosul proiect al acestuia nu a fost realizat, lucrarea rămâne un punct de referință pentru studiul operei dionisiene. Un alt studiu dedicat de către autor personalității sus amintite este *Dionysius Exiguus als Kanonist. Neue Lösungen alter Probleme der Forschung*, apărută „Schweizer Rundschau”, 45, 1945/1946.

Cu privire la biografia românească dionisiană, amintim seria de articole ale lui P. Gh. Drăgulin: *Prefețele cuviosului Dionisie Smeritul sau Exiguul la unele traduceri în limba latină*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXVIII, Craiova, 1986, nr. 2; Idem, *Un fiu de seamă al Arhiepiscopiei Tomisului din veacul al VI-lea, la Roma*, în „Glasul Bisericii”, anul XLV, București, 1986, nr. 3, (mai-iunie); Idem, *Ieromonahul Dionisie Smeritul „Exiguus” sau „cel mic” (aprox. 470-550). Încercare de întregire bio-bibliografică*, în „Studii Teologice”, anul XXXVII, București, 1985, nr. 7-8; Gh. I. Drăgulin și M. Drăgulin, *Cercetări asupra operei lui Dionisie Exiguul și îndeosebi asupra celei necunoscute până acum*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XLI, Craiova, 1989, nr. 3, p. 74-77; Idem, *Un fiu de mare faimă al Arhiepiscopiei Tomisului din veacul al V-lea la Roma*, în „Studii Teologice”, anul XXXVIII, București, 1986, nr. 3; Idem, *Personalitatea Cuviosului Dionisie Smeritul și o modalitate a canonizării lui*, în „Glasul Bisericii”, anul XLIX, București, 1990, nr. 1-2, p. 97-106; Idem, *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, Craiova, 1991.

De asemenea, Nicolae V. Dură a adus contribuții cu privire la opera canonică, personalitatea culturală și universală a lui Dionisie Exiguul: *Străromânul Dionisie Exiguul și opera sa canonică. O evaluare canonică a contribuțiilor sale la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, în „Ortodoxia”, XLI, București, 1989, nr. 4, p. 37-61; Idem, *Un daco-roman*,

Dionisie Exiguul, părintele dreptului bisericesc apusean, în „Studii Teologice”, anul XLIII, București, 1991, nr. 5-6, p. 84-90; Idem, *Christianism in Pontic Dacia. The „Scythian Monks” (Daco-romans) and their Contribution to the Advancement of Ecumenical Unity and the Development of the European Christian Humanist Culture*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, 2003, nr. 1-4, janvier – décembre, Idem, *Denis Exiguus (Le Petit) (465-545). Précisions et correctifs concernant sa vie et son oeuvre*, în „Revista Española de Derecho canonico”, 1993; Idem *Colecții canonice apusene din primul mileniu*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul CXXI, București, 2003, nr. 7-12, p. 449-468.

Un alt motiv ce a stat la baza alegerii temei ar fi acela că perioada secolelor IV-VI surprinde un moment reprezentativ pentru istoria literaturii patristice prin aportul pe care l-a avut Sfântul Dionisie Exiguul la consolidarea Dreptului canonic.

Cu privire la actualitatea acestei teme, lucrarea de doctorat *Valențe universale în opera Sfântului Dionisie Exiguul în lumina noilor cercetări* are în vedere focalizarea asupra unei problematice actuale și fundamentale.

Într-o societate contemporană secularizată și secularizantă, aflată în continuă transformare, tema cercetării noastre din arealul literaturii patristice este de actualitate stringentă. Prin urmare, trebuie scoase la suprafață personalitățile emblematice, pentru ca, din pilda lor mărturisitoare, să ne reîmprospătăm valorile morale și spirituale creștine, de aceeași permanentă actualitate.

În ceea ce privește dificultatea temei alese, prin numele său chenotic și prin laconismul autobiografic, Dionisie Exiguul a evitat să atragă atenția asupra persoanei sale. Acest fapt îngreunează cercetarea prin lipsa mărturiilor categorice.

Prin urmare, dificultatea temei se ridică tocmai din această lipsă de documente obiective cu privire la personalitatea marcantă a Sfântului Dionisie Exiguul.

Un alt element important de dificultate îl reprezintă accesul la opera studiată, neexistând o traducere completă a acesteia în limba română. Acest lucru constituie un efort considerabil și de durată.

Capitolul I al lucrării, intitulat *Retrospectivă istoriografică privind originea scythică a Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul*, prezintă pe de o parte portretul moral și intelectual zugrăvit în istoriografia universală și românească cu privire la personalitatea Sfântului Dionisie Exiguul, iar pe de altă parte analizează controversile cu privire la identitatea cuviosului.

În decursul istoriei au apărut mai multe ipoteze cu privire la identitatea Sfântului Dionisie Exiguul, uneori fiind confundat cu alte personalități, cum ar fi Dionisie Pseudo-Areopagitul.

Ideea apare pentru prim dată la savantul belgian Ernst Honigmann și este preluată apoi și de părintele Gheorghe Drăgulin, fiind supusă discuției în lucrarea sa de doctorat *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu ieromonahul Dionisie cel Mic (Exiguul). Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne.*

În al II-lea capitol al acestei lucrări – *Sfântul Dionisie Exiguul – personalitate polivalentă a Bisericii creștine*, am prezentat locul de origine al Sfântului Dionisie Exiguul – Scythia Minor.

Biserica noastră este de origine apostolică, întemeiată prin lucrarea misionară a Sfântului Apostol Andrei care a predicat cuvântul Evangheliei și în fosta provincie romană Scythia Minor, teritoriul dintre Dunăre și vestul Mării Negre, Dobrogea de astăzi. Una dintre realizările acestei provincii ale Imperiului roman o reprezintă elementul de reflecție religioasă sau de teologie creștină care a apărut și s-a dezvoltat în Scythia Minor.

Însuflețit de duhul autentic al refacerii unității creștine, ecumenice, promovat în școlile tomitane, caracterizată printr-o aprofundare și explicitare cu largă deschidere ecumenică, Dionisie Exiguul a pledat pentru o ecumenicitate care să păstreze unitatea dogmatică, canonică și cultică cerută de Sinoadele ecumenice.

În continuare, am prezentat coordonatele biobibliografice ale Sfântului Dionisie Exiguul, precum și traseul spiritual, teologic și cultural al acestuia.

Prin călătoriile, contactele, șederea de lungă durată și întemeierea de mănăstiri, prin lucrările scrise, prin traducerea unor canoane și redactarea colecțiilor canonice, Dionisie Exiguul a legat între ele, după cum am mai menționat, trei continente: Europa, Asia și Africa, depășind influențele administrației civile sau ale culturii greco-romane. Pretutindeni, el a semănat buna sămânță a înțelegerii și a întrajutorării frățești. Prin scrisul său, el a creat conștiința unității europene, grav primejduită și continuu amenințată de invazii.

Lucrarea ecumenică a lui Dionisie Exiguul evidențiază spiritul lui de profund misionar, care se manifestă peste tot unde activează.. Fiind om de vocație ecumenică, plin de dinamism, el a imprimat un foc viu, nestins ecumenismului creștin. Trăsătura fundamentală a acestuia era apărarea sau promovarea neobosită a credinței ortodoxe și a cercetării științifice în legătură cu aceasta. În general, scrierile sale, operele personale sau traducерile, sunt, în cea

mai mare parte, apologii minuțios elaborate științific, până în cele mai mici amănunte și îndreptate împotriva ereziilor.

Capitolul al III-lea, numit *Valențe universale în opera Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul* își propune să prezinte ampla operă realizată de Părintele Dionisie Exiguul.

După remarca lui Dom Ambrosius Amelli, „*sub numele și haina lui modestă (a lui Dionisie) se ascundea un mare geniu, expert în aproape toate științele; unul dintre acei oameni pe care obișnuim să-i numim «biblioteci vii» sau «ambulante» (...)»*”.

Foarte bun cunoscător al Sfintei Scripturi, neîntrecut în mânăuirea limbilor greacă și latină, Dionisie Exiguul traducea fluent dintr-una în cealaltă. Opera acestuia constă dintr-un număr de traduceri patristice din greacă în limba latină, din care unele spre folosul confrăților săi, călugării sciți. Acestor traduceri li se adaugă și opere personale, în legătură cu sărbătorirea Sfintelor Paști, precum și zece *Prefețe* elaborate de el la traduceri făcute. Ele conțin informații de un real interes atât pentru cei ce îi cercetează biografia, cât și pentru istoria culturii noastre străvechi.

Privind contribuția lui Dionisie Smeritul în domeniul literaturii patristice se disting mai multe categorii de lucrări, după tematica și scopul lor. Astfel, el realizează o serie de traduceri din greacă în limba latină a unor scrieri patristice răsăritene, însoțite de prefete personale, scrieri aghiografice – biografii, scrieri de drept canonic și lucrări de cronologie creștină, prezentate în patru subcapitole.

Capitolul al IV-lea – *Dionisie Exiguul – Părintele „erei creștine”* cuprinde precizări cu privire la calculul calendaristic și pascal, contribuții privind ciclul pascal dionisian precum și scrieri de comput pascal și de cronologie creștină.

O contribuție unică în istoria universală și deopotrivă un punct de referință în teologia creștină sunt reprezentate de fixarea erei creștine de către eruditul teolog străromân Dionisie Exiguul. Gloria nepieritoare îi este dată și de intuiția credinței sale ortodoxe. În viziunea sa, al numărării anilor, în istoria mântuirii nu trebuie luat niciun eveniment istoric, persoana niciunui împărat sau prooroc, ci întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor.

Lucrările de *Cronologie* ale Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul se bazează pe o perfectă cunoaștere a scrierilor grecești referitoare la această problemă. Așa cum în lucrările sale s-a folosit de textele sinodale, tot așa și aici Dionisie s-a bazat pe autoritatea totală a Sinoadelor Ecumenice și a Sfinților Părinți ca temeiuri în limpezirea disputelor, fiind în același timp preocupat să concilieze toate controversale.

În capitolul al V-lea, numit *Actualitatea Sfântului Dionisie Exiguul pentru teologia ortodoxă contemporană*, am prezentat argumentele privind canonizarea Sfântului Dionisie

Exiguul, importanța contribuției Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul la viața Bisericii, precum și un istoric al calendarului și actualitatea acestuia în viața Bisericii.

Prin acțiunea de canonizare Biserica nu face altceva decât să constate, să recunoască și să declare, să mărturisească sfințenia unui fiu al ei, care a fost dăruit de Domnul cu puterea sfințeniei, iar ca urmare se poate spune despre canonizare că aceasta are un caracter evident declarativ, iar nu unul constitutiv.

Prin canonizare, Biserica își îndeplinește însă nu numai formal, ci și în fond, cele trei misiuni mântuitoare ale ei: *misiunea învățătoarească* - păstrând, adâncind și răspândind dreapta credință în cultul sfinților; *misiunea sfințitoare* - sporind izvoarele de har mântuitor prin recunoașterea și arătarea puterii sfinților și a lucrării lor pentru mântuirea sufletelor credincioșilor săi; și *misiunea conducătoare* – prin îndrumarea vieții creștinilor pe căile trăirii și lucrării arătate de sfinți pe cele mai drepte căi ale mântuirii.

În cazul Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul (Smeritul) avem îndeplinite următoarele condiții: sfințenia vieții, Ortodoxia credinței și un cult local difuz privind contribuția unică la tezaurul mărturisirii credinței ortodoxe universale. Demersuri în sprijinul canonizării Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul au început în anul 1991, și s-au încheiat la 8 septembrie 2008 prin canonizarea acestuia, propunându-se înscrierea lui în calendar al sfințeniei la data de 1 septembrie al fiecărui an, cu cruce neagră. Propunerea privind începerea procedurilor de canonizare și înscriere în calendarul creștin ortodox a avut ca temei cele trei condiții amintite mai sus.

Dionisie Exiguul a pornit în strădaniile sale generale de la preocupări computiste în scopul determinării datei praznicului Învierii și a celorlalte sărbători în legătură cu el.

Așezând Nașterea lui Iisus Hristos la începutul cronologiei creștine, învățatul monah a refuzat să mai perpetueze amintirea unui împărat prigonitor al ucenicilor Lui, punând în lumină în schimb întruparea Domnului și nădejdea mântuirii oamenilor. Perspectiva răsplătea omenireacu posibilitatea armonizării aspirațiilor și evenimentelor lumii în al cărui centru se situa de acum înainte creștinismul. Cuviosul străromân a intuit astfel că noul Ev (cel creștin) devenise o putere spirituală, socială și istorică de prim ordin și că el constituia un întreg a cărui esență, acțiune și aspirație nu mai trebuiau deviate pe drumuri străine de Hristos. Era creștină a dat Bisericii conștiința unei vieți istorice proprii a cărei răspundere avea să o poarte de aici înainte.

În ultimul capitol, intitulat – *Locașuri de cult închinare Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul în spațiul românesc*, am făcut o prezentare succintă a unor locașuri de cult din țara noastră, dar și din diaspora, închinare Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul: *Mănăstirea Sfântul*

Dionisie Exiguul (cel Mic) și Sfântul Efrem cel Nou; Biserica Sfânta Treime Tei - Sfântul Dionisie Exiguul; Schitul „Sfântul Dionisie Exiguul” – Bucova, Biserica Sfântul Vasile cel Mare - Sfântul Dionisie Exiguul – Galați.

Privită în zilele noastre, de la înălțimea unei literaturi teologice, astronomice și canonice cu caracter confesional, opera lui Dionisie Exiguul rămâne un patrimoniu comun al Răsăritului și Apusului creștin.

În continuare, voi prezenta succint metodele de lucru folosite în elaborarea tezei de doctorat.

În ceea ce privește semnificația acestui studiu, interesul pentru studiul literaturii patristice a apărut, mai pregnant la noi în țară, după 1989 și în ultimele decenii am asistat la o adevărată avalanșă de lucrări cu caracter teologic și istoric. Timp de douăzeci de ani istoria contemporană a Bisericii noastre a suscitat o perioadă de căutări intense, de variate experiențe de cercetare. Contribuția adusă în urma realizării acestei lucrări este aceea de a le sorta pe cele pe care le-am considerat mai interesante din punctul de vedere al virtuților autenticității și obiectivității pe care o degajă.

Cu privire la relația religie-istorie-literatură, dincolo de teoriile existente, fie de separare, fie de prietenie și colaborare, viziunea scriitorilor teologi este integratoare din punctul de vedere al științei creștine, obiectul de studiu al științei fiind adevărul lui Dumnezeu.

Istoria presupune o cunoaștere prin urmele lăsate, prin documente dar și prin mărturii, nevoia de confruntare a diverselor tipuri de izvoare fiind deosebit de mare. Istoricul, teologul și filologul își îndreaptă atenția spre oamenii trecutului cu experiența lor umană proprie. Ceea ce dorește istoria, religia sau critica literară să explice și să înțeleagă, în ultimă instanță, sunt oamenii în acțiunile lor. Realitatea absolută a trăirii faptelor umane din trecut tinde să se recupereze într-o reconstrucție tot mai articulată, în sinteze analitice tot mai diferențiate și mai ordonate.

De aceea, studiul despre Sfântul Dionisie Exiguul vine ca o concretizare a sintezei interdisciplinare mai sus amintite.

În vederea conceperii demersului științific, am pornit de la o serie de întrebări, ale căror răspunsuri nădăjduiesc să le aflăm la finalul analizei întreprinse. Studiul pornește de la următoarele întrebări: *Cine a fost Sfântul Dionisie Exiguul?; Cât de necesar este studiul vieții și operei Sfântului Dionisie Exiguul?; Care este contribuția Sfântului Dionisie Exiguul la dezvoltarea literaturii patristice?; A reușit Sfântul Dionisie Exiguul să își lase amprenta asupra teologiei, culturii și spiritualității universale?; Care este relația dintre Dionisie*

Exiguul și dreptul canonic apusean ?; Cât de importantă este contribuția Sfântului Dionisie Exiguul în domeniul cronologiei?; Se poate vorbi despre actualitatea Sfântului Cuvios Dionisie pentru teologia ortodoxă contemporană?

La finele studiului nădăjduiesc să am o lucrare corect întocmită, echilibrată, între istorie, știință și teologie. În cadrul bibliografiei de specialitate această lucrare poate fi folosită ca material de studiu, pentru cei ce prezintă interes față de această temă, legată de aportul literar și spiritual patristic al Sfântului Dionisie Exiguul.

În elaborarea temei de cercetare și dezvoltarea ei pe mai multe capitole am urmărit următoarele obiective majore: Prezentarea unei istoriografii cât mai amănunțite a Sfântului Dionisie cel Mic; Evidențierea aportului Sfântului Dionisie Exiguul la dezvoltarea literaturii patristice; Sintetizarea preocupărilor teologice, spirituale, culturale și umaniste ale Sfântului Dionisie Exiguul; Sistematizarea preocupărilor în domeniul cronologiei și fundamentarea ei teologică; Importanța Sfântului Dionisie Exiguul pentru teologie contemporană.

În ceea ce privește noutatea temei alese, este dificil să discutăm despre originalitatea acestei teme. Fiind un subiect înrădăcinat puternic în istorie, datorită încărcăturii lui culturale, este evident faptul că pe tot parcursul analizelor și studiilor ce vizează această temă, au fost dezbătute numeroase tendințe de studiu și astfel, indiferent de ce aspect aș dori să-l evidențiez, e clar că a mai fost analizat sub o formă sau alta până la mine. Cu toate acestea, atunci când vorbim despre ce ar aduce nou această lucrare de cercetare, putem spune că acest studiu se evidențiază printr-o abordare personală a documentelor pe care le-am cercetat și analizat cu deosebită rigurozitate, atât din punct de vedere teologic, cât și din punct de vedere istoric.

Deși problematica a fost dezbătută în diverse studii și articole, o monografie care să trateze în mod obiectiv contribuția Sfântului Dionisie Exiguul la dezvoltarea literaturii patristice nu a fost realizată până acum. Iată de ce am socotit necesară și posibilă o sinteză științifică bazată pe acumulările în timp, până la cele mai recente, a studiilor teologice, canonice și istorice românești și străine.

În demersul meu științific, am făcut apel la câteva metode de cercetare, după cum urmează: *prima metodă* de cercetare pe care o folosesc este aceea a *documentării și a cercetării bibliografice*. În cadrul acestei metode se adună materiale bibliografice care sunt tangențiale temei noastre, astfel reușind să adunăm informații care să contureze tema aleasă în mod explicit; *metoda a doua* de cercetare folosită în studiu este cea *comparativă*. Această metodă verifică valoarea de adevăr a aceleiași informații în surse distincte citate; *metoda a treia* de studiu este cea *cantitativă*. Metoda aceasta ne permite să adunăm laolaltă o

multitudine de materiale care prezintă explicit sau tangențial despre noțiuni asemănătoare temei noastre. Aceasta metodă ne oferă un avantaj pentru ca ulterior, folosind metoda *comparativă*, această multitudine bibliografică să ne permită să verificăm calitatea materialelor selectate.

În concluzie, am putea spune că despre Dionisie Smeritul au scris mulți cercetători moderni și contemporani. Iată ce spunea unul dintre ei: *„Dacă mi s-ar cere părerea despre Dionisie Smeritul, eu sunt convins că sub numele și haina lui modestă se ascundea un mare geniu, expert în aproape toate științele; unul din acei oameni pe care obișnuim să îi numim: biblioteci vii”*, încât nu fără temei a afirmat Cassiodor despre el: *„tot ce putem căuta cititorul la alții, află în știința lui în mod strălucit”*.

Odată cu moartea sa, a murit un om de o mare cultură, un părinte atât al răsăritului cât și al apusului creștin. El a contribuit la menținerea unității bisericești prin lucrările sale, prin traducerile sale. El a fost puntea de legătură a celor două lumi creștine.

Dacă ar fi să-i atribuim anumite merite lui Dionisie Exiguul, în primul rând el este numit *părintele Dreptului canonic apusean*, fiindcă a înzestrat Biserica Romei cu prima colecție canonică, ecumenică, dar și părintele „erei noastre”, indisociabil raportată la actul istoric al mântuirii neamului omenesc, adică Întruparea Mântuitorului Hristos.

Prin Dionisie Exiguul, zestrea canonică a Bisericii primelor cinci secole a fost transmisă Evului Mediu apusean în special și, culturii europene, în general; cultura europeană își are începuturile și dezvoltarea în ideologia canoanelor stabilite de Părinții bisericești, în reuniunile sinodale de la Niceea din anul 325 și până în secolul al VIII-lea.

Prin opera canonică a lui Dionisie Exiguul, însuși limbajul canonic latin a dobândit o accepție universală, care s-a impus odată cu vehicularea noțiunilor terminologice echivalente din limbajul canonic de limbă greacă.

Animat de duhul autentic al refacerii unității creștine, ecumenice, promovat în școlile tomitane, caracterizată printr-o aprofundare și explicitare cu largă deschidere ecumenică, Dionisie Exiguul a militat pentru o ecumenicitate care să păstreze unitatea dogmatică, canonică și cultică cerută de Sinoadele ecumenice. Într-adevăr, în aceste școli eclesiastice din Dobrogea, el a învățat să militeze și pentru dialogul ecumenic, fără a abjura, însă de la „regula de credință”.

În peisajul intelectual al epocii, personalitatea sa profundă și cultura multilaterală pe care a probat-o dovedesc pe de o parte, posibilitatea exprimării în mai multe limbi de circulație, iar pe de alta, abordarea unor teme din genuri diferite – de la teologie și filozofie la calcul calendaristic și astronomic – admirând o operă de traduceri, de prelucrări, dar și de

creație proprie. Toate, însă, demonstrează reale virtuți de gânditor profund și originale calități de compoziție și stil.

Prin activitatea sa, Dionisie Exiguul a pus în contact romanitatea răsăriteană cu cea apuseană. Mai mult, a contribuit la promovarea unității nu numai între creștini, ci și între toți oamenii prin aceasta demonstrând valența universală a personalității sale patristice. Limba latină folosită, lexicul, construcția frazei, echilibrul general al textului demonstrează „experiența magistra”, de care se servește acesta pentru a desemna mijlocul prin care a cunoscut pe oamenii duhovnicești superiori ai Sciției Minor, făcând aluzie la Ioan Cassian. El împărtășea celor din Apus învățătura Răsăritului în latina clasică, învățată în Sciția Minor și desăvârșită după aceea în Apus.

Dionisie Smeritul, alăturându-i-se lui Ioan Cassian reprezintă expresia anticipativă a continuității poporului român însuși, care, deși ortodox, vorbește o limbă neolatină, moștenind astfel și credința și limba celor amintiți mai sus.

Bun cunoscător al tradiției, istoriei și dialecticii vremii sale, abil traducător de opere spirituale mult căutate în vremea lui și având o largă viziune a dezvoltării istorice, Dionisie a încercat să aproprie și să unească pe creștinii din Răsărit cu cei din Apus, punând în circulație valoroase achiziții răsăritene. De asemenea, ca bun traducător de opere dogmatice, de canoane ale sinoadelor ecumenice și locale și ca iscusit dascăl, el a pus inteligența, disciplina și sensibilitatea Răsăritului la dispoziția Apusului, într-un sens mai direct și mai complet decât o făcuseră Sfântul Ilarie, Fericitul Ieronim, Rufin și alții. Putem conchide, așadar, că Dionisie Exiguul, asemenea Sfântului Ioan Casian, a fost un mare ortodox și a apărut Ortodoxia sinoadelor ecumenice în toate împrejurările și în toate sensurile.

Privită în zilele noastre, de la înălțimea unei literaturi canonice cu caracter confesional, opera lui Dionisie Exiguul rămâne un patrimoniu comun al Răsăritului și Apusului creștin.

Omul profund duhovnicesc Dionisie, identificând viața sa cu mesajul dumnezeiesc al răspândirii cuvântului, și-a adus contribuția la spiritualitatea lumii prin darurile pe care a considerat că este firesc să fie cunoscute de oameni.

A tradus lucrări ale Sfinților Părinți pentru contemporanii săi, încât aceștia să rămână la curăția izvoarelor spiritualității, a prezentat și organizat canoanele vieții creștine stabilite de Sfinții Părinți în primele patru Sinoade Ecumenice și a pus început timpului istoric în modul cel mai firesc cu putință, pentru ca orice creștin să cunoască începutul mântuirii și începutul cronologiei. Indiferent cât de mult ar fi greșit sau ar fi exprimat anumite neclarități, în mod intenționat sau din necunoaștere, Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul, prin zestrea lăsată

urmașilor, s-a dovedit cu prisosință un savant, iar prin atitudinea pe care a avut-o de-a lungul vieții, un sfânt.

Pentru intuiția genială a propunerii erei creștine, „*harnicul istoric și canonist ne apare în cultivata societate romană a veacului al VI-lea cel mai ilustru promotor al instrucției și al studiilor*”, precizează autor italian Fillipo Ermini.

Pentru un popor eminent creștin ortodox, aceste contribuții depășesc în importanță caracterul unui aport la progresul cultural universal, dacă acestea sunt promovate de oameni duhovnicești care împlinesc prin creațiile lor și menirea omului - slăvirea lui Dumnezeu.

Această împlinire este oferită de Sfântul Cuvios Dionisie Smeritul (Exiguul), care printr-o vastă cultură și profunzimea cunoștințelor dovedește universalismul spiritualității daco-romane. După aprecierea lui Nestor Vornicescu, prin opera sa și prin contactele dintre romanitatea răsăriteană și cea apuseană, Sfântul Cuvios Dionisie Smeritul a realizat o *osmoză specifică la nivelul uman cel mai elevat, și transfuzia reciprocă de elemente spirituale între cele două vaste arii europene*.

Realizând legătura dintre regiunea Scîției Mici, Constantinopol și Roma, prin numeroasele sale traduceri, Dionisie Smeritul a consolidat cu elemente noi legăturile Răsăritului și Apusului creștin, promovate deja din secolele IV și V de Ilarie de Pictavium, Ieronim, Rufin și mai ales de Sfântul Ioan Casian, care, prin mari eforturi, s-a străduit să pună la îndemâna Apusului părți ale tezaurului gândirii patristice răsăritene și Hotărârile Sinoadelor ecumenice de până la el, elemente fundamentale pentru menținerea și întărirea unității Bisericii.

Patrimoniul spiritual geto-dacic și patristic în spațiul carpato-danubian, cu deosebire la Dunărea de jos, e unul dintre cele mai bogate și mai originale din istorie. În acest context, Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul a generat, a susținut și susține o insulă a romanității în mijlocul atâtor furtuni și neamuri neromanice. El a dat Apusului, prin opere personale sau traduceri, o spiritualitate variată de la dogmă până la principii și practici ascetice, prețuirea experienței și era creștină sau era noastră, adoptată azi oficial de tot globul, a pus în legătură Răsăritul cu Apusul.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE:

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură* – tipărită cu binecuvântarea P.F.P. Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994;
2. *** *Arhiva Cancelariei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*, Fond „Documente”, an 1999;
3. Calist, Nichifor, *Istoria bisericească*, II, 30, în „Patrologiae cursus completus”. Series Graeca, J. P. Migne, Paris, 1865, CXLV, col. 2031-2034;
4. Cassiodor, *Istoria bisericească tripartită - Scrieri*, în colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. LXXV, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de Pr. prof. dr. Ștefan Alexe, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998;
5. Idem, *De institutione divinarum*, în „Patrologiae cursus completus”. Series Latina, vol. LXX, J. P. Migne, Paris, 1865, 23, 1137^{BC}-1138^{BC};
6. *** *Corpus Christianorum*, Series Latina, LXXXV, *Scriptores Illyrici Minores* Turnholti, Brepols, 1972;
7. *** *Corpus Scriptorum Ecclesiarum Latinorum*, tom XXXV, *Collectio Avellana (Epistulae imperatorum, pontificum, aliorum, inde ab a. CCCLXVII usque ad a. DLIII datae. Aullana quae dicitur collectio)*, recensuit, commentario, critico instruxit, indices adiecit Otto Günter, Praegae-Vindobonae-Lipsiae, 1895 et 1898;
8. Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1994;
9. Dionysius Exiguus, *Dionysii Exigui nova collectio pro controversia de Uno e Trinitate in carne passo, in qua monumenta plerumque deperdita ad Orientalem praesertim Ecclesiam spectantia e codice Novariensi* N. XXX. 60. Prferuntur, 1888;
10. Idem, *Dionisii Exigui Praefatione Latinae genuinae in uariis suis translationibus ex Graeco*, Cura et studio Fr. Glorie, Corpus Christianorum, Series Latina, vol. 85;
11. Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*, III, 1, Ed. G. Bardy, în „Sources Chrétiennes”, nr. 31, 1952;
12. Idem, *Istoria bisericească. Martirii din Palestina*, în colecția „Părinți și Scriitorii Bisericești”, vol. 13, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, traducere, studiu, note și comentarii de Pr. prof. T. Bodogae, București, 1987;

13. Idem, *Viața împăratului Constantin*, în „Patrologiae cursus completus”. Series Graeca, J. P. Migne, Paris, 1857, XX, 944 ABCD-945 AB, 948 A;
14. Idem, *Viața împăratului Constantin și alte scrieri*, în colecția „Părinți și Scriitorii Bisericești”, vol. 8, Editura Basilica, traducerea de Alexandrescu, ediția a II-a, București, 2012;
15. *** *Fontes Historiae Daco-romanae*, vol. I, București, 1964, vol. II, 1970, vol. III, 1975;
16. Sfântul Grigore de Nyssa, *De Hominis Opificio*, „Patrologiae cursus completus”. Series Graeca, J. P. Migne, Paris, 1864, 44, 184D ;
17. *** *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitane*, Editura H. Delehaye, Bruxelles, 1902, col. 265-266.
18. *** *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, vol. LXVII, J. P. Migne, Paris, 1865;
19. Teodoret de Cir, *Istoria bisericească*, VI, 31, „Patrologiae cursus completus”. Series Graeca, J. P. Migne, Paris, 1864, t. LXXXII, col. 1195A;
20. Idem, *Istoria bisericească - Scrieri*, partea a II-a, în colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. XLIV, traducere de Pr. prof. Vasile Sibiescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995;
21. Socrate, *Istoria bisericească*, VI, 12, „Patrologiae cursus completus”. Series Graeca, J. P. Migne, Paris, 1864, t. LXVII, col. 701-704.

II. LUCRĂRI GENERALE:

1. Bazdechi, Ștefan, *Ultimii ani ai lui Ovidiu*, în volumul „Gânduri și chipuri din lumea antică”, Cluj-Napoca, 1980;
2. Băbuș, Pr. dr. Emanoil, *Bizanțul, istorie și spiritualitate*, Editura Sophia, București, 1992;
3. Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul românesc*, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2005;
4. Bianu Ioan, Hodoș, Nerva, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, tomul II (1716-1808), Edițiunea Academiei Române, București, Atelierele SOCEC&Co., SOC. ANONIMĂ, 1910;
5. Bitoleanu, Ion, Runcan, Nechita, *Dobrogea, vatră a creștinismului românesc*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2001;
6. Braniște, Pr. Ene, *Martiri și sfinți pe pământul Dobrogei de azi*, în volumul „De la Dunăre la Mare”, ediția a II-a, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1979;

7. Brunhölzl, Franz, *Gesichte der Lateinischen Literatur des Mittelalters*, vol. I, München, 1975;
8. Cayré, Fulbert, *Patrologie et histoire de la théologie*, vol. II, Paris, 1955;
9. Boor, Carl de *Nachträge zu den Notitiae Episcopatum*, în „Zeitschrift für Kirchengeschichte”, XII, Gotha, 1891;
10. Caraza, Diac. Dr. Ioan, *Hristologia Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon în preocupările teologilor romano-catolici și protestanți din vremea noastră și punctul de vedere ortodox*, Editura Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, 2000;
11. Coman, Pr. prof. dr. Ioan G., *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979;
12. Idem, *Scriitori teologi în Scythia Minor*, în volumul „De la Dunăre la Mare”, ed. a II-a, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1979;
13. Darrouzés, Jean, *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, Texte critique, introduction et notes, Published by Peeters Publishers, Paris, 1981;
14. Diaconescu, Mihail, *Antologie de literatură daco-romană*, texte comentate, Editura Corifeu, București, 2003;
15. Idem, *Istoria literaturii daco-romane*, Editura Alcor Edimpex, București, 1999;
16. Drăgan, Iosif Constantin, *Prin Europa*, Editura Dacia, București, 1973, p. 319.
17. Drîmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației – Cultura și civilizația mesopotamiană*, vol. I, Editura Saeculum I.O.-Vestala, București, 2001;
18. Dură, Pr. prof. dr. Nicolae, *Bisericile Europei și „Uniunea europeană”*, în vol. „Biserica în misiune. Patriarhia Română în ceas aniversar”, București, 2005;
19. *** *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. II, Institutul de studii sud-est europene, București, 1970;
20. Ermini, Fillipo, *Storia della letteratura latina medievale dalle origini alla fine del sec. VII*, Spoleto, 1960;
21. Gheorghiu, Dr. Vasile, *Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Hristos*, Cernăuți, 1925;
22. Giurescu, Constantin C., *Formarea poporului Român*, Editura Scrisul românesc, București, 1973;
23. Ionescu, G. M., *Istoria Bisericii românilor din Dacia Traiană*, 44-679, p. Hr. *Origini*, vol. I, București, 1906;
24. Iordăchescu, Pr. Cicerone, *Istoria vechii literaturi creștine*, Partea a III-a, Iași, 1940;
25. Le Cler, Gustave, *La Moldo-Valachie -ce qu'elle a été, ce qu'elle est ce qu'elle pourrait être*, Editura E. Dentu, Paris, 1866;

26. *** *Istoria Românilor*, vol, II, „Daco-romani, romanici, alogeni”, Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, Editura Enciclopedică, București, 2001;
27. Loftus, Dudley, *A clear and learned explication of the history of our blessed Saviour Jesus Christ*, Printed by Samuel Lee in Skinner-Row Dublin, 1695;
28. Mazilu, Radu, Sandu, Vasile, *Dăinuiri din negura vremilor, Crâmpoie de istorie*, Iași, 2014;
28. *** *Minei pe luna noiembrie*, Râmnic, 1778, f. 198, v.
29. Moreschini, Claudio, Norelli, Enrico, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine, vol. II. De la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu*, traducere de Hanibal Stănciulescu, Editura Polirom, Iași, 2004;
30. I. P. S. Dr. Nifon, *Legăturile bisericești între Roma și Constantinopol în vremea părinților dobrogeni – sec IV-VII*, în vol. „Izvoarele creștinismului românesc”, Editura Arhiepiscopia Tomisului, Constanța, 2003;
31. Norocel, Epifanie, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români. Mărturii ale continuității poporului nostru*, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1986;
32. Păcurariu, Pr. prof. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991;
33. Idem, *Cultura teologică românească. Scurtă prezentare istorică*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011;
34. Idem, *Sfinți daco-romani și români*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000;
35. Peitz, Wilhelm M., *Dionysius Exiguus als Kanonist. Neue Lösungen alter problemfelder*, „Schweizer Rundschau”, 45, 1945-1946;
36. Idem, *Dionysius Exiguus-Studien, Neue Wege der philologischen und historischen Text und Quellenkritik*, „Arbeiten zur Kirchengeschichte”, Editura H. Foerster, Berlin, 1960;
37. Pelikan, Jaroslav, *Tradiția Creștină*, vol. III, *Evoluția teologiei medievale - Comuniunea sfinților*, Editura Polirom, 2006;
38. Pippidi, D. M. și Berciu, D., *Geții și grecii la Dunărea de Jos din cele mai vechi timpuri până la cucerirea romană* (Bibliotheca Historica Romaniae II, Din istoria Dobrogei), Editura Academiei Române, București, 1965;
39. Pop, Ioan Aurel, Nicolae, Jan, Panaite, Ovidiu, *Sfântul Ierotei, episcop de Alba Iulia (sec. X)*. Editura Reîntregirea, 2010;
40. Pop, Ioan Aurel, *Românii și maghiarii din Transilvania sec. IX-XIV*, Centrul de studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj- Napoca, 1996;

41. Popescu, Emilian, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII, descoperite în România*, în colecția „Inscripțiile antice din Dacia și Scythia Minor”, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București 1976;
42. *** *Prolog pe lunile septembrie, octombrie și noiembrie*, tom. I. Mănăstirea Neamț, 1954;
43. Riché, Pierre, *Éducation el culture dans l'Occident barbare*, Paris, 1962;
44. Runcan, Nechita, *Două milenii de viață creștină neîntreruptă în Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003;
45. Idem, *Istoria literaturii patristice din perioada persecuțiilor anticeștine (sfârșitul secolului I - începutul secolului IV)*, Editura Europolis, Constanța, 1999;
46. Idem, *Misionari și teologi de vocație ecumenică la Dunăre și Mare din primele șase secole creștine*, Editura PIM, Iași, 2007;
47. Idem, *Valențe ale creștinismului dobrogean în primele șase secole*, Editura Performantica, Iași, 2006;
48. Scriban, Filaret, *Istoria Bisericească a românilor pe scurt*, Iași, 1871;
49. Sibiescu, Preot Vasile Gh., *Călugării sciți*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1936;
50. Spinei, Victor, *Spațiul Nord-Estic Carpatic în mileniul întunecat*, Editura Universității A. I. Cuza, Iași, 1997.
51. Idem, *The Romanians and the Turkic Nomads North of the Danube Delta from the Tenth to the Mid-Thirteenth century*, Editura Brill, Leiden, Boston, 2009;
52. Stănilă, George, *Sisteme calendaristice*, Editura Știința pentru toți, București, 1980;
53. Strewe, Adolf, *Die Canonessammlung des Dionysius Exiguus in der ersten Redaktion*, Berlin, W. De Gruyter, 1931;
54. Șerbănescu, Pr. Nicolae, *Pătrunderea și dezvoltarea creștinismului în Scythia Minor*, în vol. „De la Dunăre la Mare”, Galați, ediția a II-a, 1979;
55. Timuș, Episcop Gherasim, *Dicționar aghiografic*, Editura Cărților bisericești, București, 1898;
56. *** *Viețile Sfinților pe luna noiembrie*, Mănăstirea Neamț, 1811, f. 320, v-333;
57. *** *Viețile Sfinților pe luna noiembrie*, Mitropolia din București, 1835;
58. *** *Vies des saints et des bienheureux selon l'ordrer du Calendrier avec l'historique des fetes*, commencé par R.P. Baudet de Farnborough (primele 4 volume), continué par les Peres Bénédictins de l'abbaye Sainte Marie de Paris, 12 volume, Paris, 1938-1956;
59. Voicu, Arhid. prof. univ. dr. Constantin, Colda, Pr. lect. univ. dr., Lucian Dumitru, *Patrologie*, vol. III, Editura Basilica, București, 2015;

60. Vornicescu, Nestor, *Primele scrieri patristice în literatura noastră (sec. IV-XVI)*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984;
61. Idem, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII*, teză de doctorat, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1983;
62. Idem, *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, p. 1987;
63. Zeiller, J., *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire Romain*, Paris, 1918.

III. LUCRĂRI DE SPECIALITATE:

1. Amelli, Dom Ambrosius, *Dionysii Exigui nova collectio, Pro controversia „De Uno e Trinitate in carne passo”*, în „Spicilegium Casinense”, t. Primus (1893);
2. Bach, Josepk, *Die Osterfest - Berechnungin alter und neuer Zeit. Ein Beitrag zur christlichen Chronologie*, Freiburgim-Breisgau, 1907;
3. Beys, Adrian, *Codex canonum vetus ecclesiae Romanæ: Quæ ei codici accesserunt sequens epistola indicabit*, Ètypographiâ Petri Cheualier, in monte Diui Hilarij, M. DC. IX;
4. Coman, Pr. prof. Ioan G. *Dionisie cel Mic* în volumul „De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1979 ;
5. Cross, F. L. , *Dionysius Exiguus*, în „The Oxford Dictionary of the Christian Church”, Oxford University Press, 1958;
6. Drăgulin, Pr. Dr. Gheorghe I., *Areopagitica-Dionisie Smeritul (Exiguul) și alți teologi străromâni în context european secolele V-VI*, Editura Paco, București, 1998;
7. Idem, *Cuviosul Dionisie Exiguul, (Smeritul)*, în vol. „Antologie aghiografică românească”, București, 1994;
8. Idem, *Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, în „Sfinții români și apărători ai legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987;
9. Idem, *Dionisie Pseudo-Areopagitul și Dionisie Exiguul, una și aceeași persoană. Enigma tratatelor pseudoareopagite sub originale priviri critice ortodoxe*, în vol. „Iubite-voi Doamne! Pagini de publicistică religioasă”, Editura All Educațional, București, 1995;

10. Idem, *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu ieromonahul Dionisie cel Mic (Exiguul). Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991;
11. Idem, *Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul, Părintele erei creștine († aprox. 555)*, Editura Proxima, București, 2008;
12. Duchesne, Mgr. Louis, *Le Liber pontificalis*, vol. I, Paris, 1886;
13. Dumitru, Ion Al., *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*, Editura de Vest, Timișoara, 2001;
14. Dură, Pr. prof. dr. Nicolae, *Bisericile Europei și „Uniunea europeană”*, în vol. „Biserica în misiune. Patriarhia Română în ceas aniversar”, București, 2005;
15. Idem, *Colecții canonice, apusene, din primul mileniu*, în „Analele Universității Ovidius”, seria Drept și Științe Administrative, vol. 1, Editura Ovidius University Press, Constanța, 2003;
16. Idem, *Scythia Minor (Dobrogea) și Biserica ei apostolică. Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Tomisului (sec. IV – XIV)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2006;
17. Duță, Florian, *La vie monastique en territoire roumain du IVe au VIe siècle. Sources, commentaires, représentants et liens avec l'Occident*, mémoire de DEA en Théologie catholique, Strasbourg, 1992;
18. Idem, *Les Théologiens scythes de 440 à 553. La formule théoanthropopaschite (théosarkopaschite)*, teză, Strasbourg, 1998;
19. Idem, *Precizări privind biografia lui Dionisie cel Mic*, în „Izvoarele creștinismului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2003;
20. Floca, Arhid. prof. dr. Ioan N., *Dreptul canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990;
21. Gaudemet, Jean, *Les Sources du Droit de l'Eglise en Occident du II-e au VII-e siècle*, Les Editions du Cerf. Editions du Centre national de la recherche scientifique, 1985;
22. Gheorghiu, Dr. Vasile, *Noțiuni de cronologie, calendaristică și calcul pascal*, București, 1936;
23. Glaser, Fr. Milan, *Dionysius Exiguus Did Not Err when calculating the beginning of our era*, A report on the work of Fr Jan Pouč, *Our Era and King Herod*, 2016;
24. Hove, A. Van, *Prolegomena (Commentarium Lovaniense in Codicem juris canonici)*, vol. 1, Louvain, Roma, 1945;

25. *** *Les Théologiens scythes de 440 à 553. La formule théoanthropopaschite (théosarkopaschite)*, teză, Strasbourg, 1998;
26. Louth, Andrew, *Dionisie Areopagitul – O introducere în românește* de Sebastian Moldovan, studiu introductiv Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1997;
27. Mihăiță, Nifon, *Părinți și scriitori din epoca străromână, apărători ai dreptei credințe și rolul lor de mediatori între cultura teologică din Răsărit și cea din Apus (Sfântul Ioan Casian, Dionisie Exiguul și Ioan Maxențiu)*, în „Izvoarele creștinismului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2003;
28. Moțoc, Preot Alexandru, *Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul, părintele erei creștine*, teză de doctorat, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010;
29. Nifon, I.P.S. Dr., *Legăturile bisericești între Roma și Constantinopol în vremea părinților dobrogeni – sec IV-VII*, în vol. *Izvoarele creștinismului românesc*, Ed. Arhiepiscopia Tomisului, Constanța, 2003;
30. Păcurariu, Mircea, *Cultura teologică românească. Scurtă prezentare istorică*, Editura Basilica, București, 2011;
31. Peitz, M. Wilhelm, *Dionysius Exiguus Studien*, Editura H. Foerester, Berlin, 1960;
32. Runcan, Nechita, *Valențe universale ale creștinismului dobrogean în primele șase secole*, Editura Performantica, Iași, 2006;
33. Idem, *Misionari și teologi de vocație ecumenică la Dunăre și Mare din primele șase secole creștine*, Editura PIM, Iași, 2007;
34. Sachelarie, Ierom. Nicodim, *Calendarul și pascalia veche și nouă*, Mănăstirea Cernica, 1936;
35. Samerski, Stefan, *Wie im Himmel, so auf Erden? Seligund Heiligsprechung in der Katholischen Kirche 1740 bis 1870*, Stuttgart 2002;
36. Schwartz, Eduard, *Die Kanonensammlungen der alten Reichskirche*, în „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte”, Kanonische Abteilung, Berlin, 1936;
37. Stickler, A. M., *Historia Iuris Canonici, I.I. Historia Fontium*, Turin, 1950;
38. Tardif, Prof. Adolphe, *Histoire des Sources du Droit Canonique*, Paris, 1887;
39. Tăutu, Dr. Al. L., *Dionisie Românul – o podoabă a Bisericii noastre strămoșești*, ediția a II-a, Fundația europeană Drăgan, Roma, 1967;
40. Versanne, J. M. , *Denys la Petit et le droit canonique dans l' Église latine au VI-e siècle*, Villefranche, 1913;
41. Wurm, Hubert, *Studien und Texte zur Dekretalsammlung des Dionysius Exiguus*, Amsterdam, 1964;

IV. DICȚIONARE, ENCICLOPEDII, JURNAL:

1. *** *A Dictionary of Christian Biography*, Smith, W. And H.Wace, vol. I, London, 1877;
2. Braniște, Pr. prof. Ene, Braniște, prof. Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezană, Caransebeș, 2001;
3. Daremberg, Ch., Saglio, Edmond, *Dictionnaire des antiquites grecques et romains*, vol.1/2, Paris, 1926;
4. D'Avallon, Mgr. Andre, *Dictionnaire de Droit Canonique*, tom. 1. Paris, 1888;
5. *** *Dictionnaire de Droit Canonique*, IV, Paris, 1949;
6. *** *Dictionnaire Encyclopédique du Christianisme Ancien*, sous la direction de Angelo di Berardino, vol. I, Les Editions du Cerf, Genova,1990;
7. *** *Enciclopedie ilustrată de Istorie universală*, Nume, date, evenimente, Reader's Digest, București, 2006;
8. Leclercq, Henri, *Liber canonum*, în „Dictionnaire d'archéologie et de liturgie”, vol. 9/1, Paris, 1930;
9. Păcurariu, Pr. prof. dr. Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers enciclopedic, București, 1996;
10. Rus, Remus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003;
11. Sacris Erudiri, *A Journal on the Inheritance of Early and Medieval Christianity*, tom XLI, Brepols, 2002 (Declercq Georges, Dionysius Exiguus);
12. Smitk, W., Wace H., *A Dictionary of Christian Biography*, vol. I., London, 1877;
13. Timuș, Episcop Gherasim, *Dicționar aghiografic*, Editura Cărților bisericești, București, 1898;
14. Vollet, E. H., *Droit canon ou canonique*, în „La Grande Encyclopedie”, t. IX, Paris, f. d.;

V. STUDII ȘI ARTICOLE:

1. Anania, Valeriu, *Creatorul cronologiei moderne, Dionisie cel Mic*, în „Magazin istoric”, XV(1981), nr. 2 (167), p. 28-29;
2. Avonzo, D. Marini, *Secular and Clerical Culture in Dionysius Exiguus's Rome*, în „Annali della Facoltà di Giuriprudenza”, Milano, 1978, nr.17;

3. Barnea, Ioan, *Recenzie asupra lucrării D. M. Pippidi, Intornealle fonti litterarie de cristianesimo dacoromano*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXIII, București, 1945, nr. 1-2;
4. Bîrlădeanu, Arhiepiscop Calistrat, *Sfântul Pahomie, începătorul vieții chinoviale*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XXIII, București, 1899, nr. 5;
5. Bolșacov-Ghimpu, A., *Episcopul din Tomis a participat la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325)*, în „Glasul Bisericii”, anul XXXIII, București, 1974, nr. 5-6;
6. Braniște, Prof. Ene, *De ce atât de mare distanță de timp între Paștile catolicilor și cele ale ortodocșilor în anul 1975*, în „Glasul Bisericii”, XXXIV, București, 1975, nr. 3-4;
7. Idem, *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe*, în „Ortodoxia”, VII, București, 1955, nr. 2;
8. Cârstea, Dr. Sebastian Dumitru, *Creștinismul românesc din primele secole. Puncte de vedere*, în „Revista Teologică”, XCVIII, Sibiu, 2008, nr.2;
9. Chițescu, Prof. N., *Formula «o singură fire întrupată a logosului lui Dumnezeu»*, în „Ortodoxia”, anul XVII, București, 1965, nr. 3;
10. Coman, Pr. prof. Ioan G., *Teologi și teologie în Scythia Minor în secolele IV-VI*, în „Biserica Ortodoxă Română” anul XCVI, București, 1978, nr. 7-8;
11. Idem, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*, în „Studii Teologice”, XXIII, București, 1971, nr. 5-6;
12. Idem, *Literatura patristică de la Dunărea de Jos din sec. IV – VI ca geneză a literaturii și culturii daco-romane și române – Ioan Cassian și Dionisie Exiguul -*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XLIX, București, 1981, nr. 7-8;
13. Idem, *Teologi și Teologie în Scythia Minor în secolele IV-VI*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCVI, București, 1978, nr. 7-8;
14. Idem, „*Sciții*” *Ioan Cassian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediterană*, în „Studii Teologice”, anul XXVII, București, 1975, nr. 3-4;
15. Idem, *Însemnări asupra lui Teotim de Tomis*, în „Glasul Bisericii”, anul XVI, București, 1975, nr. 1;
16. *** *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă - noțiuni introductive* de pr. prof. Liviu Stan, publicat în „Ortodoxia”, București, an II, București, 1950, nr. 2;
17. Cordoliani, A., *Etudes de comput*, în „Bibliothèque de l'école des Chartres”, CIII, Paris, 1942;
18. Idem, *Personalitatea Cuviosului Dionisie Smeritul și o modalitate a canonizării lui*, în „Glasul Bisericii”, anul ILIX, București, 1990, nr. 1-2;

19. Drăgulin, Gh. I. și M. Drăgulin, *Cercetări asupra operei lui Dionisie Exiguul și îndeosebi asupra celei necunoscute până acum*, în „Mitropolia Olteniei”, anul III, Craiova, 1989, nr. 3;
20. Drăgulin, Gh. I., *Un fiu de mare faimă al Arhiepiscopiei Tomisului din veacul al V-lea la Roma*, în „Studii Teologice”, anul XXXVIII, București, 1986, nr. 3;
21. Idem, *Ieromonahul Dionisie Smeritul, „Exiguus” sau „Cel Mic”*, în „Studii Teologice”, XXXVII, București, 1985, nr. 7-8;
22. Popescu, Prof. David, Drăgulin, Pr. dr. Gheorghe I., *Prefețele cuviosului Dionisie Smeritul sau Exiguul la unele traduceri în limba latină*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXVIII, Craiova, 1986, nr. 2;
23. Idem, *Sfântul Cuvios Dionisie Smeritul sau Exiguul - Două epistole despre problemele datei Paștelui și Elementele calculului calendaristic și pascal*, în „Mitropolia Olteniei”, XXXIX, Craiova, 1987, nr. 1;
24. Dură, Nicolae V., *Data serbării Paștilor în lumina hotărârilor celei de-a II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXXV, Timișoara, 1985, nr. 3-4;
25. Idem, *Dionisie Exiguul și Papii Romei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CXXI, București, 2003, nr. 7-12;
26. Idem, *Străromânul Dionisie Exiguul și opera sa canonică. O evaluare canonică a contribuțiilor sale la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, în „Ortodoxia”, XLI, București, 1989, nr. 4;
27. Idem, *Un daco-roman, Dionisie Exiguul, părintele dreptului bisericesc apusean*, în „Studii Teologice”, anul XLIII, București, 1991, nr. 5-6;
28. Idem, *Christianism in Pontic Dacia. The „Scythian Monks” (Daco-romans) and their Contribution to the Advance of Ecumenical Unity and the Development of the European Christian Humanist Culture*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, 2003, nr. 1-4, ianuarie – decembrie;
29. Idem, *Data serbării Paștilor în lumina tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul LXIII, Iași, 1987, nr. 4;
30. Idem, *Învățătura credinței ortodoxe despre canoanele Bisericii ortodoxe*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCVIII, București, 1980, nr. 5-6;
31. Idem, *Regula de credință și rugăciunea pentru unitate creștină. O evaluare ecleziologică-canonică*, în „Ortodoxia”, LV, București, 2004, nr. 3-4;

32. Idem, *Receptarea canoanelor în Biserica etiopiană*, în „Studii Teologice”, XXVII, București, 1975, nr. 3-4;
33. Idem, *Ultimele hotărâri panortodoxe privind sărbătorirea Paștilor*, în „Îndrumător bisericesc”, Roman, 1988, nr. 4, p. 52-69;
34. Idem, *Sfintele Paști, „causa dirimens” a unității creștine? Mărturii ale Tradiției și legislației canonice răsăritene, privind data serbării Sfintelor Paști*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul CXXI, București, 2003, nr. 1-6;
35. Faivre, A., *La Documentation canonico-liturgique de l'Eglise ancienne*, în „Revue des Sciences Religieuses”, Strasbourg, t. LIV (1980);
36. Georgescu, Prof. Ilie, *Viața creștină în vechiul Tomis*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XXXVIII, Iași, 1962, nr. 1-2;
37. Justinian Patriarhul, *Cuvânt rostit la ședința solemnă a Sfântului Sinod din 10 octombrie 1955*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIII, București, 1955, nr. 11-12;
38. Macrea, M., *A propos de quelques découvertes chrétiennes en Dacie*, în „Dacia”, Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, XI-XII, 1945-1947, București, 1948;
39. Mihălcescu, Pr. I., *Notițe despre calendar*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XLII, București, 1924, nr. 7;
40. Naghiu, E., *Teotim, episcop de Tomis*, în „Revista istorică”, anul XXXI, București, 1945;
41. Nedelcu, Silviu-Constantin, *Prima consemnare în literatura română a Sfântului Dionisie Exiguul*, în „Astra Salvensis”, Revistă de istorie și cultură, IV, Salva, 2016, nr. 7;
42. Idem, *Sfântul Dionisie Exiguul – întemeietorul calendarului creștin*, în Revista „Astro”, II (serie nouă), Asociația Studenților Ortodocși, București, 2011, nr. 8;
43. Negoită, Pr. Athanasie, *Calendarul mozaic și Paștile creștin*, în „Glasul Bisericii” București, 1972, nr.11-12;
44. Olinici, Dimitrie, *Dionisie Exiguus și anul 2000*, în Revista „Știință și tehnică”, L, București, 1998, nr. 10;
45. Olteanu, Pandele, *Influența scriitorilor străromâni asupra literaturilor slave*, în „Noi, tracii”, XIX (1990), nr. 186;
46. Idem, *Reconstrucția și editarea științifică a textului celor mai vechi pravile românești pe baza izvoarelor și a versiunilor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CVI, București, 1988, nr. 9-10;
47. *** *Prefață la traducerea latinească a „Epistolei Sinodale” a episcopului Chiril*, în „Mitropolia Olteniei”, XXXVIII, Craiova, 1986, nr. 2;

48. Popescu, prof. dr. Emilian, *Organizarea ecleziastică a provinciei Scythia Minor în secolele IV-VI*, în „Studii Teologice”, XXXII, București, 1980, nr. 7-10;
49. Papuc, Gheorghe, *Ceramică târzie cu decor ștampilat descoperită la edificiul roman cu mozaic din Tomis*, în „Pontica”, Muzeul de Arheologie din Constanța, VI, Constanța, 1973;
50. Petrescu, Pr. prof. Nicolae, *Cuviosul Ioan Maxențiu, Mărturisire de credință (Libellus fidei)*, traducere din limba latină, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXVII, Craiova, 1985, nr. 3-4;
51. Popescu, Teodor M., *Problema stabilizării datei Paștilor - Privire istorică asupra divergențelor și computurilor pascale. Încercări de îndreptare. Greutatea și necesitatea unui acord. Propuneri și posibilități*, în „Ortodoxia”, XVI, București, 1964, nr. 3;
52. Rămureanu, Ioan Pulpea, *Episcopul Valentinian de Tomis. Corespondența lui cu papa Vigilius în chestiunea „Celor trei capitale”*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXV, București, 1947, nr. 1-3;
53. Idem, *Noi considerații privind pătrunderea creștinismului la traco-geto-daci*, în „Ortodoxia”, anul XXVI, București, 1974;
54. Idem, *Sfinți și martiri la Tomis – Constanța*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCII, București, 1974;
55. Idem, *Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381)*, în „Studii Teologice”, anul XXI, București, , 1969, nr. 5-6;
56. Rotaru, Ion, *Locul scrierilor patristice în istoria limbii și literaturii române*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul CI, București, 1993, nr. 10-12;
57. Runcan, Nechita, *Contribuția „călugărilor sciți” la înfăptuirea comuniunii și unității culturale și spirituale europene*, în „Studii de teologie istorică și patristică” vol. VI, Editura Vasiliana_’98, Iași, 2013;
58. Stăniloae, Dumitru, *Contribuția călugărilor sciți la precizarea hristologiei de la începutul secolului VI*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXVII, Craiova, 1985, nr. 3-4;
59. Idem, *Definiția dogmatică de la Calcedon*, în „Ortodoxia”, anul III, București, 1951, nr. 2-3;
60. Șerbănescu, Pr. Niculae, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența episcopiei Tomisului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXXVII, București, 1969, nr. 9-10;
61. Ștefănescu, I. D., *Monuments d’art chrétien trouvés en Roumanie*, în „Byzantion”, tome VI, 1931, nr. 2, p. 572-573; Tomitanul (Episcop Vicar), Epifanie, *Sfântul Apostol*

- Andrei în tradiția românilor – mărturie a vechimii creștinismului și a continuității noastre pe aceste meleaguri*, în „Glasul Bisericii”, anul XXXVIII, București, nr. 11-12;
62. Voicu, Arhim. Constantin, *Autori patristici în spațiul carpato-danubian până în sec. al IX-lea*, în „Revista Teologică”, anul LXXXIII, Sibiu, 1990, nr. 4;

VI. EDIȚII ELECTRONICE – WEBOGRAFIE:

1. *** Arhiepiscopia Bucureștilor, Protopopiatul sector II, Capitală, *Parohia Sfânta Treime Tei - istoric*, <http://protopopiatul2capitala.ro/parohia-sfanta-treime-tei/>;
2. Bostan, Cristian, *Sfântul Dionisie Exiguul, cinstit în țară și diaspora*, publicat în ziarul „Lumina”, 31 august 2012, <http://ziarullumina.ro/sfantul-dionisie-exiguul-cinstit-in-tara-si-diaspora-74713.html>;
3. Codrea, Diac. Nicolae, Darius Herea, *Hramul Schitului „Sfântul Dionisie Exiguul” – Bucova*, publicat în ziarul „Lumina”, 31 august 2011, <http://ziarullumina.ro/hramul-schitului-sfantul-dionisie-exiguul-bucova-5862.html>;
4. *** *Mănăstirea Sf. Dionisie Exiguul și Sf. Efrem cel Nou*, <http://www.lmmm.ro/o-noua-destinatie-spirituala-manastirea-de-la-targusor/>;
5. *** *Mănăstirea „Sfântul Dionisie Exiguul”(„Sfântul Dionisie Cel Smerit”), Târgușor - Constanța*, <http://valentinaghidculinar.blogspot.ro/2014/09/manastirea-sfantului-dionisie-exiguul.html>;
6. *** *Originea scită a Sfântului Dionisie Exiguul*, <http://polihronies.blogspot.ro/2013/08/originea-scita-sfantului-dionisie.html>

VII. INTERVIURI:

1. *Interviu cu Părintele Ghenadie Mogoi*, data înregistrării 17.06.2017, ora 10,00, locul înregistrării: Mănăstirea Sfântul Dionisie Exiguul și Efrem cel Nou;
2. *Interviu cu Monahia Evghenia Arău*, data înregistrării 17.06.2017, ora 11.30, locul înregistrării: Mănăstirea Sfântul Dionisie Exiguul și Efrem cel Nou.